

PRZEGLĄD LITERATURY

AGNIESZKA DZIEDZICZAK-FOLTYN

Uniwersytet Łódzki

UNIWERSYTET I JEGO REFORMY – SOCJOLOGICZNIE ZORIENTOWANY PRZEGLĄD LITERATURY PRZEDMIOTU Z LAT 2019–2020

Szkolnictwo wyższe w Polsce od trzech dekad nieustannie podlega przemianom, zarówno pod wpływem uwarunkowań globalnych, jak i krajowych, które stają się coraz częściej przedmiotem badań naukowych w szeroko rozumianych naukach społecznych. Jeden z najbardziej rozpoznawalnych badaczy szkolnictwa wyższego w Polsce, socjolog Dominik Antonowicz, napisał w 2015 roku, iż choć problematyka ta od lat budzi w kraju emocje polityczne, to jednak „towarzysząca jej debata ma zwykle charakter publicystyczny, obfituje w «obrazy grubym pędzlem malowane», ignorujące często stan wiedzy, który akurat w tym obszarze jest bardzo bogaty” [Antonowicz 2015: 7]. Dużo bardziej krytyczną opinię na temat stanu rodzimych badań szkolnictwa wyższego sformułował Marek Kwiek [2019: 45], pisząc, że „przez pierwszych dwadzieścia lat transformacji prowadzone w Polsce badania cechował stosunkowo wąski zakres tematyczny, słabe osadzenie w ramach teoretycznych” oraz skażenie lokalnością. Autor ten podkreślił bardziej zaangażowany i doraźny niż naukowy charakter powstających przed „epoką dużych reform” studiów i analiz, określając to wprost „deficytem naukowości”, ze względu na marginalne umiędzynarodowienie owych opracowań [Kwiek 2019: 47–48].

Czy oba te stanowiska, kwestionujące poniekąd wkład naukowy powstających w Polsce publikacji na temat szkolnictwa wyższego, można odnieść również do kilku monografii, które zostały wydane w 2019 i 2020 roku, czyli tuż po kolejnej dużej reformie sektora szkół wyższych i nauki w 2018 roku? Tego nie rozstrzygnie proponowany tu przegląd literatury przedmiotu, ponieważ jego celem jest jedynie zapoznanie Czytelnika tomu poświęconego tej problematyce z najnowszymi opracowaniami monograficznymi. Nie jest to zatem ani analiza debaty naukowej, jakiej bilans za lata 1990–2015 starałam się zaprezentować przed „epoką Ustawy 2.0” [Dziedziczak-Foltyn 2017], ani kwerenda literatury, nie jest to także typowa recenzja książek, ale próba pewnego porządkującego zestawienia o charakterze informacyjnym monografii o szkolnictwie wyższym (w tym, w węższym znaczeniu – o uniwersytecie) oraz jego reformach. Wchodzące w skład omówienia książki to zarówno monografie jednoautorskie, jak i wieloautorskie czy zbiorowe, co implikowało sposób ich opisanie. Ramę konceptualną tego skromnego przeglądu tworzą trzy obszary tematyczne – kultura uniwersytetu, przemiany i reformy szkolnictwa wyższego (w tym uniwersytetu) oraz prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (PoSWiN) – prezentowane w trzech różnych ujęciach: humanistycznym *stricte* naukowym, systemowo-instytucjonalnym mieszanym ze względu na „stopień naukowości”¹ oraz systemowym praktyczno-prawnym (interpretacje przepisów). Nie jest to sztywna rama, raczej mapa, na której można ulokować każdą omawianą publikację bliżej bądź dalej od wskazanych tematów i wymiarów.

Pierwsza omawiana pozycja to monografia *stricte* naukowa z zakresu nauk humanistycznych poświęcona kulturze uniwersytetu. Powstała na kanwie pracy doktorskiej książka **Jarosława Jendzy** zatytułowana ***Kultury uniwersytetu [2020]*** reprezentuje nauki pedagogiczne. Autor, wychodząc od pytania „co to znaczy być człowiekiem uniwersytetu?”, przeprowadza Czytelnika przez trzy sposoby definiowania kultury akademickiej w odniesieniu do uniwersytetu jako organizacji: funkcjonalistyczno-strukturalny, interpretatywno-symboliczny oraz radykalno-krytyczny [Jendza 2020: 57–73]. Opisując uniwersytet jako przedmiot badań pedagogicznych, ukazuje „ważność i możliwości metodologiczne uogólniania tego, co wydaje się (u-/za)domowione” [Jendza 2020: 77]. W tym celu

¹ „Stopień naukowości” rozumiem jako stopień wykorzystywania teorii i metod naukowych, co wiąże się z kwestią, na ile dany tekst ma charakter teoretyczny czy empiryczny, a na ile jest prezentacją pewnego stanowiska, rozważań czy refleksji autora. W niniejszym przeglądzie przyjąłam, że monografie przygotowane na potrzeby awansu naukowego (dysertacja doktorska, rozprawa habilitacyjna) lub będące efektem realizacji grantu naukowego należą do publikacji *stricte* naukowych.

J. Jendza dokonuje przeglądu pewnych założeń epistemologicznych przydatnych w badaniach uniwersytetu autorstwa takich uczonych, jak Jürgen Habermas, Pierre Bourdieu i Raymond Boudon, a następnie rozwiązań metodologicznych wykorzystywanych w realizacji projektów badawczych w jego dyscyplinie, ale też szeroko rozumianych badaniach szkolnictwa wyższego. Istotna dla tego podejścia jest intencja Autora, który wybrał „przyglądanie się temu, jak się bada, niż temu, co się bada”, i ciekawa propozycja metaanalizy, obejmująca strategię badań, sposób gromadzenia danych, metody doboru próby badawczej oraz formy wniosków. Bardzo wartościowym efektem tych wysiłków jest identyfikacja pól semantycznych kultury akademickiej w podzbiornie studentów i absolwentów, podzbiornie pracowników naukowo-dydaktycznych oraz podzbiornie dokumentów. Najciekawsze ustalenia Autora dotyczą jednak badania narracji pracowników uniwersytetu w ujęciu fenomenograficznym, które zaowocowały niezwykle interesującą typologią metafor kultur uniwersytetu: kultury spotkania, kultury rozwoju, kultury wyścigu, kultury zakładu pracy. Zaproponowana w omawianej pracy klasyfikacja metafor nie oznacza jednak, że mamy do czynienia z mozaikowością kultury uniwersytetu. Autor podsumowuje swoje badania i analizy wnioskiem, iż niemożliwy jest uniwersytet jednorodny, iż cechą immanentną tej organizacji jako instytucji jest hybrydalność rozumiana... w specyficzny sposób. W jaki? Niech ujawni Czytelnikowi lektura tej książki.

Do tej samej kategorii zestawienia należy druga monografia – *Przemiany idei uniwersytetu [2019]* autorstwa **Cezarego Kościelniaka**, będąca opublikowaną rozprawą habilitacyjną w dyscyplinie nauki o kulturze i religii. Autor jest filozofem, dlatego w książce za cel postawił sobie „pokazanie założeń fundamentalnych, w tym aksjologicznych i kulturowych, kształtujących wybrane programy uniwersytetu zachodniego świata”, aczkolwiek wpływające na uniwersytety w państwach o tradycjach i kulturach niezachodnich [Kościelniak 2019: 9]. I w tej pracy pojawia się zatem odwołanie do kultury w kontekście uniwersytetu czy szkolnictwa wyższego, jednak Autor koncentruje się na programach uniwersytetu (rezygnując z powszechnie używanego i zbyt wyidealizowanego terminu „modele”), chcąc ukazać szerszą – filozoficzno-metodologiczną – perspektywę. Pozwoliła ona na uwypuklenie i połączenie kwestii kultury organizacyjnej, kwestii kulturowych (w tym religijnych) oraz fundamentów aksjologicznych w ujęciu temporalnym (historycznym i współczesnym). W dwóch osobnych rozdziałach książki przeanalizowane zostały (wraz z ich krytyką) dwa klasyczne programy: uniwersytetu Wilhelma Humboldta oraz Johna Henry’ego Newmana. Kolejne rozdziały Autor poświęcił amerykańskiemu szkolnictwu wyższemu, a zwłaszcza fundamentom uniwersytetu zakotwiczonym w określonej tożsamości i tradycji religijnej (pro-

gramy uczelni o założeniach protestanckich i katolickich) oraz fundamentom uniwersytetu neutralno-liberalnego opartego na myśli Marthy Nussbaum i idei *liberal arts* (program „uniwersytetu jeffersonowskiego”). Rozprawę zamyka rozdział poświęcony programowi „multiuniwersytetu” Clarka Kerra, który jest kontrapunktem wobec klasycznych ujęć. Badacz przedstawia wizję uniwersytetu jako korporacji – wpisując tym samym swoje rozważania w ramy dyskusji o rynkowych przemianach szkolnictwa wyższego w USA, a jednocześnie rozwija koncepcję uniwersytetu badawczego. W Zakończeniu Autor, zastanawiając się nad aktualnością tezy o kryzysie uniwersytetu, wskazuje jego przejawy, dostrzegane przez pryzmat przyjętej w książce perspektywy kulturoznawczej i filozoficznej.

Nieco inna tematycznie, choć także przynależąca do kategorii publikacji *stricte* naukowych jest pozycja autorstwa sześciu osób: **Heleny Ostrowickiej, Justyny Spychalskiej-Stasiak, Łukasza Stankiewicza, Dominika Chomika, Tomasza Falkowskiego i Aleksandry Rzyńskiej** pt. *Dyskursywny obraz reformy szkolnictwa wyższego w Polsce 2011–2014* [2019]. Autorzy opisują znaczną część wyników badań przeprowadzonych pod kierownictwem Heleny Ostrowickiej w ramach projektu NCN pt. „Urządzenie uniwersytetu – dyskursywny obraz współczesnej reformy szkolnictwa wyższego w Polsce” (2014/14/E/HS6/00671). To pierwsze tak obszerne interdyscyplinarne (aczkolwiek z przewagą dyscyplinarną pedagogiki) studium reform z perspektywy analizy dyskursu. Dokonano w nim rekonstrukcji debaty z uwzględnieniem jej różnych odmian (naukowej, popularnonaukowej, prasowej). Pozwoliło to na przedstawienie czterowarstwowego obrazu reformy w dyskursie nauki, rządu i mediów, na który złożyły się reprezentacje: kulturowo-geopolityczna, instytucjonalna, tekstowa i językowa. Przyjęte w książce podejście dyskursywne przejawia się m.in. wyodrębnieniem osobno rozdziałów poświęconych pedagogizacji i etykalizacji dyskursu publicznego. Wieloautorski charakter publikacji przekłada się na określoną strukturę treści, co utrudnia jej syntetyczne omówienie. Wychodząc od analiz dyskursu naukowego (podrozdział Justyny Spychalskiej-Stasiak), można jednak wysnuć ogólny wniosek, odnoszący się do całej publikacji [Ostrowicka 2019: 35] – iż coraz częściej dochodzi do sprzęgania i wzajemnego uzależniania od siebie nauki i sfery polityki, gospodarki i mediów (polityzacja, ekonomizacja i mediatyzacja nauki). Liczne dowody empiryczne świadczące o tych procesach Czytelnik znajdzie w poszczególnych podrozdziałach omawianej monografii.

Do tej samej kategorii tematycznej (przemiany i reformy szkolnictwa wyższego, przemiany uniwersytetu) zaliczyłam kolejną omawianą monografię zbiorową, choć znajdującą się w niej teksty nawiązujące do kategorii pierwszej (kultura uniwersytetu). Ze względu na kryterium „stopnia naukowości” uznałam

tę pozycję za „podwójnie mieszaną”, gdyż jest ona owocem konferencji naukowej „Uniwersytet XXI wieku: od Humboldta do Uniwersytetu 4.0”, która odbyła się z okazji jubileuszu 100-lecia Uniwersytetu Poznańskiego (UAM), a więc miała bardziej okolicznościowy i kulturotwórczy charakter. Chodzi o monografię zbiorową pod redakcją naukową **Jerzego Mariana Brzezińskiego i Tadeusza Wallasa** *Uniwersytet XXI wieku. Między uniwersytetem Humboldta a uniwersytetem badawczym* [2019]. Kilka tekstów w niej zawartych odwołuje się do wspomnianej już perspektywy kulturowej czy humanistycznej, jak: Piotra Sztompki o misji obecnego uniwersytetu, Zbigniewa Drozdowicza o korporacyjnym i świątynnym typie kultury akademickiej, Jerzego Mariana Brzezińskiego o tradycji uniwersytetu i wyzwaniach przyszłości, Macieja Żylicza o wyzwaniach i zagrożeniach związanych z uniwersytetem badawczym czy Michała Bilewicza o uniwersytecie różnorodnym politycznie i kulturowo. W książce poruszona została też kwestia nauki historii w czasach postprawdy (Anna Wolff-Powęska), kobiet na uniwersytetach (Grażyna Borkowska) oraz Wikipedii (Dariusz Jemielniak). Wszystkie teksty tworzące część I odpowiadają na pytanie: „Jaki uniwersytet?”. Bezpośrednio temat reform, czy raczej ich wymogów oraz skutków w odniesieniu do działalności czysto naukowej, podejmują natomiast dwa teksty składające się na część II „Państwo a uniwersytet”: empiryczny Marka Kwieka – o stratyfikacji społecznej w nauce (według produktywności naukowej, zarobków akademickich i umiędzynarodowienia badań) oraz teoretyczny Emanuela Kulczyckiego – o władzy i grach ewaluacyjnych naukowców. W tomie tuż po nich znalazła się też krótka relacja z dyskusji na temat polityki naukowej państwa, w której udział wzięli Emanuel Kulczycki, Krystian Szadkowski oraz Marcin Nowotny.

Tematycznie bliżej przemian i reform uniwersytetu, ale nadal w obszarze kulturowym i w kategorii „mieszanej” (także ze względu na aspekty prawne) umieściłam kolejną pozycję – *Odpowiedzialność, zaangażowanie i bezstronność uniwersytetu. Uwarunkowania kulturowe i prawne pod redakcją Jerzego Woźnickiego* [2019]. Na ów tom składa się 16 tekstów, podzielonych na cztery części. Część I dotyczy cywilizacyjnej misji uniwersytetu, tj. tego, jaka powinna być (Jerzy Wilkin), idei europejskiego uniwersytetu krytycznego i zaangażowanego (Ewa Solska), humboldtowskiej tożsamości (Maria Wójcicka) czy misji opartej na społecznej odpowiedzialności, strategicznym zarządzaniu i przedsiębiorczości (Marcin Geryk). W części II, poświęconej odpowiedzialności i służebności uniwersytetu, podjęto kwestię odpowiedzialności wobec interesariuszy i wewnętrznej (Ewa Chmielecka), autonomii uczelni (Andrzej Eliaszyk), społecznie odpowiedzialnych uniwersytetów wartości (Wiesław Banyś i Magdalena Ochwat) oraz kształcenia przez całe życie (Stanisław Chwirot). W III części znajdują się teksty dotyczące

ścieżek i uwarunkowań rozwojowych: aktualności/nieaktualności tradycyjnych ideałów uniwersyteckich (Jerzy Axer), regulacji prawnych i reguł kulturowych w partycypacji i dialogu na rzecz uniwersytetu (Jerzy Woźnicki), reformy wprowadzonej Ustawą 2.0 (Andrzej Jajszczyk), procesów konsolidacji uczelni (Łukasz Sułkowski, Robert Seliga). Do IV części, poświęconej wartościom i społecznej odpowiedzialności, włączono teksty odnoszące się do: nauczania etyki (Zbigniew Szawarski), wyników badań nad wartościami akademickimi, misją i zadaniami współczesnego uniwersytetu (Iryna Degtyarova, Natalia Kraśniewska), wyzwań społeczeństwa obywatelskiego (Andrzej Szostek) oraz zawierające przegląd stron internetowych uczelni pod kątem społecznej odpowiedzialności (Krzysztof Leja, Elżbieta Karwowska). Jak we Wstępie pisze Jerzy Woźnicki, stosowalność przywołanych w tytule wartości może mieć charakter ograniczony, dlatego tak ważna jest dyskusja nad przesuwaniem tych granic w reakcji na przyspieszające zmiany w otoczeniu uczelni [Woźnicki 2019: 7–8].

Monografia zbiorowa pod redakcją **Jerzego Woźnickiego pt. *Transformacja akademickiego szkolnictwa wyższego w Polsce w okresie 30-lecia 1989–2019 [2019a]*** zdecydowanie przynależy do kategorii poświęconej reformom – a ściślej mówiąc polityce naukowej. Publikacja jest efektem konferencji naukowej z okazji 30-lecia przemian polskiego szkolnictwa wyższego sfinansowanej (podobnie jak monografia) przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (zgodnie z art. 404 ust. 5 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r.). W części I, poświęconej zmianom systemowym, znajdują się teksty dotyczące działalności ustawodawczej w tym zakresie (Jerzy Woźnicki), umiędzynarodowienia badań (Marek Kwiek) oraz finansowania sektora szkół wyższych i nauki (Wiesław Banyś). Część II poświęcono studiom nad kwestiami rekrutacyjnymi (Zbigniew Marciniak), wewnętrzną oceną jakości kształcenia (Tomasz Szapiro), ścieżkami zapewniania jakości kształcenia (Ewa Chmielecka, Andrzej Żurawski). Część III koncentruje się wokół spraw nauki, w związku z czym znalazły się w niej teksty dotyczące ewolucji modelu kariery naukowej (Roman Z. Morawski), modelu kształcenia doktorantów i oceny jego jakości (Andrzej Kraśniewski, Jacek Lewicki), umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego i nauki (Dominik Antonowicz). Część IV, odnosząca się do polityki publicznej, obejmuje takie zagadnienia, jak rozwój akademickiego sektora niepublicznego (Andrzej Elias), rola instytucji przedstawicielskich (Iryna Degtyarova), realizacja standardów wdrażania polityki szkolnictwa wyższego (Agnieszka Dziedziczak-Foltyn). Część V zawiera opracowania poświęcone zarządzaniu – profesjonalizacji zarządzania uczelniami w Polsce (Łukasz Sułkowski, Robert Seliga), transformacji cyfrowej na uczelniach (Grzegorz Mazurek), sytuacji absolwentów

na rynku pracy (Agnieszka Chłoń-Domińczak). Jednym z zasadniczych celów zarówno konferencji, jak i omawianej monografii było nie tylko przygotowanie kompleksowego bilansu przemian szkolnictwa wyższego i nauki w trakcie trzech dekad, ale przede wszystkim wypracowanie wniosków i rekomendacji dla nowego dokumentu MNiSW w zakresie polityki naukowej państwa.

Kolejna omawiana pozycja literaturowa dotyczy wprost reform i wymiaru prawnego, bowiem została napisana przez znawcę prawa. Publikacja **Bartosza Kołaczekowskiego** *Analiza i ocena reform w szkolnictwie wyższym w latach 2015–2019. Dobre zmiany?* [2019] miała na celu sprawdzenie, czy zmiany zapisane w Konstytucji dla Nauki/Ustawie 2.0 można oceniać jako dobre. W rozdziale 1 Autor przede wszystkim opisał przygotowanie tzw. reformy Gowina i omówił kwestię Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji. W rozdziale 2 zajął się nową klasyfikacją dziedzin i dyscyplin naukowych, zagadnieniem autonomii wewnętrznej i algorytmów finansowania uczelni. Kolejny, dużo bardziej rozbudowany podrozdział odnosi się do nowych zasad ewaluacji jakości działalności naukowej, a następny do porządkowania i hierarchizacji wydawnictw oraz wykazu czasopism naukowych. W rozdziale 3 Autor wskazał różne kontrowersyjne rozwiązania ustawowe kształtujące nową rzeczywistość szkolnictwa wyższego, takie jak m.in.: likwidacja minimum kadrowego, nowe stanowiska nauczycieli akademickich, sztywne reguły dotyczące wynagrodzeń nauczycieli akademickich. Dość krótki rozdział IV posłużył Autorowi do zaprezentowania opinii związków zawodowych oraz przedstawicieli nauki i polityki na temat reformy. Zakończenie zawiera nie tylko listę wad Ustawy 2.0 (m.in. zbyt szybkie tempo wdrażania, brak precyzji sformułowań ustawowych, nadregulacja związana z wykazami wydawnictw, chaos z KRK i PRK), ale także wniosek, „że najnowsza reforma szkolnictwa wyższego przypuszczalnie doprowadzi do pogłębienia negatywnych zjawisk na uczelniach publicznych” i „że należy najszybciej, jak to możliwe wstrzymać wdrażanie reformy”, aby zastąpić ją nową ustawą [Kołaczekowski 2019: 145, 161–162].

Dwie ostatnie pozycje w proponowanym wykazie to praktyczne komentarze do prawa w zakresie szkolnictwa wyższego i nauki wydane przez Wolters Kluwer. Opracowanie autorstwa **Huberta Izdebskiego i Jana Michała Zielińskiego** *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz praktyczny* [2019] liczy sobie 699 stron. Autorzy wprost piszą we Wprowadzeniu, że jako prawnicy podejmują się jedynie „prawnej analizy nowego unormowania” i nie prowadzą rozważań z zakresu polityki edukacyjnej i naukowej ani nie dokonują merytorycznej oceny intencji i założeń projektodawców Konstytucji dla Nauki [Izdebski, Zieliński 2019: 32]. Nieco inną formułę ma druga pozycja – *Prawo o szkolnictwie*

wyższym i nauce. Komentarz pod redakcją naukową Jerzego Woźnickiego [2019b], przygotowana przez liczne grono autorów: Irynę Degtyarową, Marcina Dokowicza, Marię Hulicką, Tomasza Jędrzejewskiego, Annę Mrozowską, Pawła Wojciechowskiego, Jerzego Woźnickiego. Nie wszyscy są prawnikami, ale wszyscy legitymują się udokumentowanym dorobkiem w pracach legislacyjnych dotyczących szkolnictwa wyższego i nauki. Liczące sobie 1268 stron opracowanie zdaniem Jerzego Woźnickiego spełnia kryteria tzw. komentarza wielkiego, zaś poprzednia pozycja – tzw. komentarza praktycznego. Niewątpliwie obie publikacje będą pomocne w interpretacji zapisów ustawy z 2018 roku.

Podsumowując, proponowany przegląd publikacji o charakterze monograficznym dotyczących szkolnictwa wyższego i nauki dowodzi, że dwa lata po wejściu w życie Ustawy 2.0 problematyka ta cieszy się dużym zainteresowaniem badaczy i komentatorów. Zmiana strukturalna i personalna na szczeblu ministerialnym (połączenie dwóch ministerstw w Ministerstwo Edukacji i Nauki oraz nowy minister na czele tego resortu) pozwala przypuszczać, że dojdzie do „korekty” reformy i modyfikacji prawa. Należy się zatem spodziewać, że temat nie straci na aktualności i będzie przybywać publikacji w zakresie badań szkolnictwa wyższego i nauki.

BIBLIOGRAFIA

- Antonowicz Dominik.** 2015. *Między siłą globalnych procesów a lokalną tradycją. Polskie szkolnictwo wyższe w dobie przemian.* Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Dziedziczak-Foltyn Agnieszka.** 2017. *Reforma szkolnictwa wyższego w Polsce w debacie publicznej: bilans dyskusji o uniwersytetach (1990–2015).* Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Kwiek Marek.** 2019. Szkolnictwo wyższe w okresie transformacji jako przedmiot analiz – w kontekście wyzwań nauki globalnej i fundamentalnej roli umiędzynarodowienia badań w nowej polityce naukowej. W: *Transformacja akademickiego szkolnictwa wyższego w Polsce w okresie 30-lecia 1989–2019*, J. Woźnicki (red.), 43–76. Warszawa: KRASP, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej.

Omawiane monografie

- Ostrowicka Helena, Justyna Sychalska-Stasiak, Łukasz Stankiewicz, Dominik Chomik, Tomasz Falkowski, Aleksandra Rzyska.** 2019. *Dyskursywny obraz reformy szkolnictwa wyższego w Polsce 2011–2014.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kołaczkowski Bartosz.** 2019. *Analiza i ocena reform w szkolnictwie wyższym w latach 2015–2019. Dobre zmiany?* Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
- Jendza Jarosław.** 2020. *Kultury uniwersytetu.* Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

-
- Kościelniak Cezary.** 2019. *Przemiany idei uniwersytetu.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Izdebski Hubert, Jan Michał Zieliński.** 2019. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz praktyczny.* Warszawa: Wolters Kluwer.
- Brzeziński Jerzy Marian, Tadeusz Wallas (red.).** 2019. *Uniwersytet XXI wieku. Między uniwersytetem Humboldta a uniwersytetem badawczym,* Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
- Woźnicki Jerzy (red.).** 2019. *Odpowiedzialność, zaangażowanie i bezstronność uniwersytetu. Uwarunkowania kulturowe i prawne.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Woźnicki Jerzy (red.).** 2019a. *Transformacja akademickiego szkolnictwa wyższego w Polsce w okresie 30-lecia 1989–2019.* Warszawa: KRASP, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej.
- Woźnicki Jerzy (red.).** 2019b. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz.* Warszawa: Wolters Kluwer.